

Stokrosemaleren, der levede

Ny stor – endda meget stor – monografi om den fynske maler H.A. Brendekilde har gravet dybt i hans liv og værk og bringer forhold for dagens lys, der ikke alle pynter på eftermælet.

PETER MICHAEL HORNUNG

Anne Christiansen: Brendekilde – Liv og værk. 424 sider, ill. Pris: 400 kr. Gads Forlag.

For tyve år siden kunne man, hvis man ville, læse den første større monografi om den fynske maler H.A. Brendekilde. Den var skrevet af kunsthistorikeren Gertrud Hvidberg Hansen – i dag direktør for Ny Carlsberg Glyptotek, dengang ung inspektør på Fyns Kunstmuseum. For med Brendekilde er vi fortrinsvis på Fyn.

Da bogen var på 120 sider, vovede en skribent ved Politiken den påstand, at en mere omfattende bog om denne kunstner ikke ville være rimelig. For det ville med andre ord være vanskeligt, måske umuligt, at skrive meget mere om denne kunstner, som er blevet døbt 'stokrosemaleren' på grund af sine overvejende idylliske billeder fra landet. 'Manden der blev maleriet Morten Korch' havde den samme anmelder endda i 1995 døbt den samme Brendekilde. Til vrede og fortrydelse for kunstnerens efterhånden gamle efterkommere.

Trods disse ord er der kommet en ny monografi, 'Brendekilde – Liv og værk', der med sine 422 sider er næsten fire gange så stor som forgængeren. Gad vide hvad den omtalte anmelder ville sige til dette nye initiativ og denne flotte gennemillustrerede udgivelse i stort format?

Det er ikke tilfældigt, at netop jeg ved det! For den uforskommede anmelder var – mig.

Og hvad siger jeg så til, at Anne Christiansen – tidligere leder af Fyns Kunstmuseum – har brugt de seneste ti år af et langt flittigt forskerliv på at finkæmme Brendekildes private forhold, læse hans korrespondance og opspore alle de malerier, der stadig måtte befinde sig i privateje?

Jeg siger stort tillykke med en præstation, som meget vel kan være forfatterens hovedværk, ved siden af hendes bog om billedhuggeren Anne Marie Carl Nielsen. For der er gravet dybt i arkiverne og bragt meget nyt stof frem. I modsætning til hvad en yngre generation af kunsthistorikere ville gøre, bliver al empiri ikke filteret gennem et net af nyere fransk filosofi og taget æstetisk teori.

■ Det er malerier som dette af 'Lille Mis skal i Plads' fra 1920, der har fået modernister og museumsfolk til at rynke på næsen ad Brendekilde. Det er et typisk motiv for den fynske kunstner, og dets popularitet er ikke til diskussion. Foto: Bruun Rasmussens Kunstauktioner

Her handler det om at rekonstruere et kunstnerliv ved hjælp af hårde facts – eller så hårde, som facts nu kan blive, når emnet er billedkunst og Brendekilde.

Men står emnet mål med præstationen?

Tja. I modsætning til ungdomsvennen LA. Ring er Brendekilde ikke ligefrem velrepræsenteret på landets kunstmuseer, og han omtales slet ikke med samme andagt som Ring og Hammershøi. Vil man se hans billeder af f.eks. gamle koner på landet, små børn, forelskede unge par, pittoreske stråtekte bondegårde, landskaber med anemener osv., skal man i stedet holde øje med auktionerne, både herhjemme og i udlandet.

For her går Brendekildes billeder for priser, hvis niveau står i kontrast til hans sparsomme plads i kunsthistorien og på museerne. I 1987 kunne Bruun Rasmussen berette, at Brendekilde var blandt de ti dyreste danske kunstnere.

Humbug!

Men man kan også finde en blød lænestol derhjemme og bare give sig til at blade i denne voluminøse bog, og man

skal ikke at blade længe, før man ud fra vrirmlen af farvestrålende gengivelser kan se, at vi har at gøre med en både dygtig og meget rutineret maler.

Her er flotte fængende farver, hvad der er en sjældenhed hos Ring. Ydermere er der ingen af de akademiske tegnefejl, som nogen altid mener at kunne finde hos samme Ring. Gode, letaflæselige motiver er der også i hobetal, og et par af dem er tilmed landskendte, som 'Udslidt' – med den aldrende bonde, der er styrtet om på den stenede mark – og som 'En Landevej' – med den Jesus-lignede prædikant, der maner en fattig familie.

Og så er der alle de billeder, som simpelthen ikke kan være malet af andre end Brendekilde. Det kan man bare se, også selv om man ikke har set dem før! For Brendekilde var ikke en, der prioriterede sin egen udvikling. Af samme grund så han med vantro på kunstens udvikling og kaldte de billeder for 'humbug', der ved at være modernistiske og abstrakte slet ikke byggede på den virkelighed, der for ham nærmest var en kær forpligtelse.

Det er i teksten om ham, ikke i værkerne af ham, at man skal finde nyhederne.

Anne Christiansen har afdækket meget omkring Brendekildes liv, der stiller ham i et mere nuanceret lys. Vi ved, at hans egen opvækst ikke var nogen dans på stokroser. Han kom fra små kår, og i 1800-tallet skulle der mirakler til – eller et overbevisende talent – for at et ungt menneske fra landalmuen kunne kravle bare et stykke op ad den samfundspyramide, der var så uendelig meget stejlere og glattere end nu. Når man læser om fattigfolks forhold i 1800-tallet, lærer man at påskønne vore dages velfærds-samfund.

Samfundskritisk slider

Brendekilde var så heldig at finde en velhavende enke ved navn Cathinka Blumensaadt, der ville betale for hans uddannelse. Hans breve til hende – og til hendes søn, Axel, som han havde mødt på snitteskolen i Odense, bringer meget nyt stof frem – om hans flid, målbevidsthed og ubehag ved det klasse-samfund, som han blev født ind i, da han kom til verden i den lille landsby Brændekilde. Bogens forfatter udelukker, at han af den grund var socialist. At han endte som venstremand, er mere end

et slidstomt dobbeltliv

sandsynligt. Men at han længe havde samfundskritiske sympatier, uden ligefrem at være ægte socialist, viser et maleri som 'Udslidt'!

Brendekilde derimod sled sig ikke op, selv om det var tæt på. For en slider var han alle dage, og de unge års fattigdom sad så dybt i hans krop, at den altid kunne afstive hans arbejdsmoral. Og så kom han med årene i den prekære situation at skulle forsørge ikke én familie, men to! For i en moden alder indledte han, der i forvejen var gift og havde børn, et forhold til husets unge tjenestepige.

Han gjorde hende med barn og endte med at gifte sig med hende. Et kapitel i monografien har ligefrem titlen 'Dobbeltliv'. Når maleren skulle sørge for mad på bordet til to familier med børn, skulle der males mange billeder.

Til alt held – nok mest for maden – blev der solgt lige så meget, som der blev malet. I skatteårene 1925/26 til 1935/36 var Brendekilde god for en årsindtægt, der kunne svinge mellem 3300 og 6.500 kroner (det ville svare til fra 96.000 kr. til 190.000 kr. i vore dages penge, ifølge bogens oplysning-

ger, hvilket jo ikke er overvældende). Men pengene passer ikke helt. For samtidig kan man læse, at Brendekilde i samme tidsrum fik mellem 8.000 og 10.000 kr. for et stort maleri. Solgte han da kun ét maleri om året? Næppe.

Maleriets Morten Korch

At male var dog ikke bare forretning for Brendekilde. Men det var heller aldrig en beskæftigelse, hvor han udfoldede sit eget livs oplevelser og fascinationer eller tematiserede sin egen nærmeste familie, som Ring ofte gjorde. Maleri var et ærligt håndværk, og succesriteriet var fra starten salgbarhed og efterspørgsel. Hvis han malede sine familiemedlemmer, var det som modeller. Der kendes fotografier af hans to hustruer, men ingen malede portrætter.

Når han rejste, til f.eks. Palæstina eller Egypten, havde han nemt ved at skildre, hvad han så. Troværdigt var det ofte, men personligt blev det ikke. Derfor er Brendekildes egne værker ingen hemmelig løngang til hans indre personlighed. Man kommer heller ikke ind under huden på ham ved

■ I 1890 – på sit livs længste rejse – malede Brendekilde denne udsigt fra Kairos ørken, med citadellet og de såkaldte mameluk-grave i baggrunden. I 1893 solgte kunstneren det usædvanlige maleri på en auktion. Foto: Odense By Museer

at læse hans breve. Men man får sympati for en hårdtarbejdende maler, der inderst inde drømte om en tryk borgerlig tilværelse, hvor økonomien ikke var dårligere end hos dem, der var hans kunder.

Uden at overgøre sin egen sympati for hovedpersonen følger bogens forfatter ham i både tyndt og tykt, til han som noget af kunstnerisk anakronisme stiller træskoene i 1942. Undervejs på den lange rejse får hun også ydet ham oprejsning som keramikker og illustratør.

Brendekilde blev eksemplet på, at man sagtens kan være en dygtig maler uden at være en meget stor kunstner, og at netop store kunstnere heller ikke skal måles på deres håndlag. Var det da dengang at gå langt over stregen at kalde ham maleriet Morten Korch? Og ikke kun, fordi han var fynbo, ligesom Korch? Og heller ikke kun, fordi han byggede sine værker op omkring en snæver landlig motivkreds, ligesom Korch?

Men han var lige så folkekær som Korch, fordi også han troede på værdien af et mere autentisk Danmark, før moderniteten og urbaniseringen. I øvrigt var 'maleriet Morten Korch' heller ikke særlig venlig ved de 'dødfødte malere'. Det kaldte han nemlig kunstkritikerne! Så fik vi den!

Uanset hvem der har mest ret, har maleren og mennesket Brendekilde nu fået sat et meget stort monument. Denne gang kan det umuligt gøres større. Og mere gennemarbejdet! peter.michael.hornung@pol.dk